

Prohászka Ottokár, a politikus

Fazekas Csaba (szerk.): *Válogatás Prohászka Ottokár közszerepléseiből, 1919-1927 (Cikkek, interjúk, beszédek)*. Miskolc, Bíbor, 2019. 415.*

Spányi Antal, székesfehérvári megyéspüspök, szerint „nemcsak az egyházmegye szintjén, hanem az egész magyarországi egyházban Prohászka Ottokár egy fénylő, ragyogó csillag”.** Ugyanakkor a 20. századi magyar társadalom- és egyháztörténet egyik igen meghatározó, de egyben rendkívül ellentmondásos, küldetéstudatos és „összetett egyénisége”, akinek az „emlékezete kétségtelenül megosztó hatású” (9).

Fazekas Csaba egyike azon kevés magyar kutatóknak, akik módszeresen kutatják, elemzik, megérteni és megértetni próbálják Prohászka életét és munkásságát, a mögöttük álló motivációkat, amelyeket – a szakirodalom áttekintésével – egy tartalmas bevezetőben összegez.

Könyvében a székesfehérvári püspök életének az utolsó 8 évére fókuszál, amikor is a fénylő csillag már, mondhatni, meglehetősen sötét közéleti fényt árasztott magából, ahogy az a reprezentatív szöveggyűjteményből (összesen 150 szöveg, amelyből 35 önálló publicisztika, 34 interjú és 81 beszéd***) egyértelműen kiviláglik. Prohászka püspök ugyanis a szociális érzékenységét, illetve a magyar faj és kultúra védelme iránti elköteleződését szervesen összekapcsolta az „idegenség” (vagyis a zsidóság) elleni küzdelemmel. Nemzetfelfogása kirekesztő volt. Éles különbséget tett a magyarul érzők (keresztény fajmagyarok) és a magyarul beszélők (zsidók) között. Nem véletlen tehát, hogy „a Horthy-korszakban egészen haláláig a teljes,

* Online elérhető: <http://real.mtak.hu/102526/1/prohaszka-kotet.pdf>

** Prohászka Ottokár emlékezete. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=POc-nu1Ds1c>

*** Ezek kiegészítik a Schütz Antal által összegyűjtött és 25 kötetben megjelentetett Prohászka-szövegeket. Lásd: <http://www.ppek.hu/k850.htm>

önmagát »kereszténynek« minősítő politikai jobboldal iránymutató apostolként tekintett rá” (17).

A vizsgált időszakban döntően a politikus, a közéleti szereplő áll a szerző érdeklődésének középpontjában, hiszen „Prohászka 1919–1920-ban tevékeny részese volt az új politikai rendszer kialakításának, 1920–1922 között Székesfehérvár képviselőjeként a nemzetgyűlés tagja, 1920. július – 1921. február között az Egyesült Keresztény Nemzeti Kisgazda és Földművespárt néven fuzionált kormánypárt elnöke, de ezt követően [...] is aktív közszereplő maradt, s az egész 1919–1927-es időszakra igaz, hogy folyamatosan jelen volt a közéletben” (11). Ebből kifolyólag a gyűjteményből kimaradtak a vallási jellegű elmélkedések, prédikációk. Érdekes – és mondhatni szükséges – lenne egy ilyen jellegű szöveggyűjtemény összeállítása is, mert az lehetőséget kínálna az összehasonlításra. Vizsgálni lehetne azt a kérdést, hogy a lelkipásztorkodást áthatotta-e a politika, és ha igen, milyen mértékben.

A Horthy-korszak első éveiben a nemzeti-keresztény eszméért lelkesedő püspök rövid időn belül kiábrándult a berendezkedő rendszerből, és élete utolsó éveiben igencsak kemény bírálója lett. Neki, aki „állandóan az elszánt, buzgó keresztény életet kérte számon, illetve javasolta hallgatóságának” (11), keserűen kellett ugyanis ráeszmélnie arra, hogy a „keresztény” mint jelző, nem több egy üres, tartalom nélküli fogalomnál. Az üres politikai szólam hangoztatásán túlmenően senki nem gondolta soha komolyan egy keresztény értékrendre – szociális elköteleződés, szegények megsegítése, társadalmi felzárkóztatás, vagyoni egyenlőtlenségek csökkentése – épülő társadalom tényleges megvalósítását. Ennek, vagyis a nemzeti-keresztény kurzus kisiklásának okát Prohászka szintén a zsidóságban, pontosabban annak gazdasági, társadalmi és kulturális pozícióiban, befolyásában vélte felfedezni. Ebből kifolyólag következetesen vallotta a zsidóság jogai korlátozásának szükségességét. Nem véletlen, hogy a neve mindörökké összeforrott a *numerus clausus* törvénnyel. Ebben nagy szerepet játszott az a tény, hogy az egyetemi beiratkozás szabályozásáról folyó törvényjavaslati vitában a Nemzetgyűlés 103. ülésén, 1920. szeptember 16-án, világosan megfogalmazta: „T. Nemzetgyűlés! Mit akarunk mi? Mi akarjuk védeni a magyart [*szemben a zsidóval, természetesen*]; mi akarjuk védeni a magyar keresztény középosztályt, mi akarjuk védeni a magyar kultúrát, a magyar faji géniuszt, semmi egyebet nem

akarunk. (Úgy van! Úgy van.)”^{*} A Prohászka által megfogalmazottak mind visszaköszönnek majd a zsidóellenes törvénykezésben, 1938 és 1944 között!^{**}

Fazekas Csaba az összeválogatott szövegeket minden esetben kontextualizálja, visszahelyezi azokat eredeti környezetükbe, és kimerítő magyarázó jegyzetekkel látja el. Ily módon semmi nem marad homályban az olvasó előtt. A kötet végén megvilágítja azokat a fontosabb egyesületeket és politikai pártokat, amelyek a szövegekben megjelennek.

Teljes mértékben osztom az előszót jegyző Karsai László véleményét, miszerint azok, akik „elfogulatlanul, vagy legalább az objektivitásra törekedve meg akarják ismerni az »igazi«, a nagyon is politikus és politizáló, ideológus és propagandista Prohászkat, azok számára ez nélkülözhetetlen forrásmunka, fontos szöveggyűjtemény, a Horthy-korszakkal foglalkozó egyetemi-főiskolai tanárok számára jól felhasználható kézikönyv” (5). Egyben az is elmondható, hogy a további Prohászka-kutatás számára Fazekas Csaba szöveggyűjteménye alapmű és kiindulási pont, amely elsősorban az átfogó szakirodalmi jegyzéknek (397–402), valamint a lábjegyzetekben fellelhető hivatkozásoknak is köszönhető.

A kötetet névmutató zárja (403–409), amely csak növeli a forrásgyűjtemény értékét.

^{*} *Nemzetgyűlés Naplója*. V. kötet. Budapest, Athenaeum, 1920. 349.

^{**} Erre vonatkozóan lásd: Jakab Attila: A magyarországi keresztény média a zsidótörvények idején (1938-1942). In Randolph L. Braham (szerk.): *Tanulmányok a Holokausztról VII*. Budapest, Múlt és Jövő, 2016. 13–108.